

**ЖОЖДОРДО ОКУУ ПРОЦЕССИНДЕ СТУДЕНТЕРДИН
КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨРҮН ӨРКҮНДӨТҮҮДӨ ИНТЕРАКТИВДҮҮ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУНУН МААНИСИ**

**ЗНАЧЕНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИНТЕРАКТИВНОЙ ТЕХНОЛОГИИ
В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ
В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ В ВУЗАХ**

Akmatova T., Musakanova M.

**THE VALUE OF USING INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN IMPROVING
COMPETENCIES OF STUDENTS IN THE LEARNING
PROCESS IN UNIVERSITIES**

***Аннотация:** Макалада компетенттүүлүк мамиле түшүнүгү анын критерийлери жана окутуунун интерактивдүү методдорун, формаларын ыктуу пайдалануу жолдору көрсөтүлгөн. Бул позициядан алганда окууга компетенттүү мамиле түзүүдө окутуунун интерактивдүү технологиясын пайдалануу учурдун талабы катары кароого болот. Студенттердин чыгармачылык активдүүлүгүн жогорулатууда өз алдынча ой – пикирин жыйынтыктоо до алган билимин , билгичтиктерин тереңдетүү.*

***Аннотация:** В данной статье рассматривается понятие компетентных отношений, их критерии, пути рационального использования методов и форм интерактивного обучения. С этой позиции применение интерактивных технологий является необходимым в компетентностном отношении к обучению. При повышении творческой активности и умения студентов можно осуществить.*

***Abstract:** In this article, the concept considered carefully kompetentostnyh relations, their criteria, ways of rational use of methods and forms of interactive obucheniya. S this position use of interactive technologies is necessary in komppetentnostnom regard to training. With increasing creativity and skills of students can be realized.*

***Түйүндүү түшүнүктөр:** Компетенттүүлүк, компетенция, интерактивдүүлүк, методдор, форма, билим берүү, технология.*

***Ключевые слова:** Компетентность, компетенция, интерактивность, методы, формы, образования, технология.*

***Keywords:** Competence, (competation)-competention, interactivity, methods, forms, education, tehnology.*

Мезгил талабына ылайык окуу процессин уюштуруп, чыгармачылык менен билим берүүдө жаңы стандарт менен ар тараптан өнүккөн, коомчулук менен мамиле түзө алган, өз алдынча

жаңылбастан чечим чыгара билген, мобилдүү, ийкемдүү, өзүнүн пикирин аудиторияга туура түшүндүрө алган компетенттүү адистерди даярдоо проблемасы актуалдуу маселе болуп жаткандыгы, баарыбызга белгилүү. Бул жагдайдан алганда компетентүүлүк жана компетенция деген эмне? – деген суроонун тегерегинде ой жүгүртүүгө туура келип, Д.Н. Ушаковдун “Компетентность–осведомленность, авторитетность, а компетенция–круг вопросов, явлений, в которых данное лицо обладает авторитетностью познанием, опытом, кругом полномочей” деген аныктамасына кошулуу менен, компетентүүлүк:

- личностун кандайдыр–бир предмет боюнча эң жакшы кабардар болушу;
- личностун иш аракетине берилген мүнөздөмөсү, тактап айтканда, аткарылып жаткан жумуштардын маани – маңызын түшүнүүсү жана ал учурда пайда болгон проблемаларды өз убагында жаңылбастан чече билүүсү;
- аткарылып жаткан жумушка негизги каражаттарды жана жолдорду туура тандай алуусу;
- убакытты туура пайдаланып жумуштун жыйынтыгына жоопкерчиликтүү мамиле жасоосу;
- кетирилген катачылыкты өз убагында оңдоп максатка жетүүнүн жолдорун ойлоп табуусу болуп саналат– деп белгилөө менен компетенттүүлүктү аныктоочу критерийлер катары төмөндөгүлөрдү көрсөтүүгө болот:
- Билимдердин жана билгичтердин деңгээли;

- Билимдердин жана билгичтердин кенендиги;
- Атайын берилген тапшырманы аткаруучу жөндөмдүүлүгү;
- Берилген тапшырмаларды рационалдуу уюштуруу жана тандоо жөндөмдүүлүгү;
- Стандарттуу эмес жагдайларда алынган билимдердин ыктуу пайдалануу жөндөмдүүлүгү десек болот. Демек, жыйынтыктай келгенде компетентүүлүк ар кандай берилген тапшырмаларды актуалдуу аткаруу жөндөмдүүлүгү деп белгилесек да ынанымдуу болот.

Ал эми компетенцияны инсандын компетентүүлүгүн практикада ыктуу пайдалана алуучу жөндөмдүүлүгү түзүп, анын негизин билим, билгичтиктер аныктайт. Бул позициядан алганда окууга компетенттүү мамиле түзүүдө окутуунун интерактивдүү технологиясын пайдалануу учурдун талабы катары кароого болот. Ушул максатты иш жүзүнө аткарууда студенттер жана окутуучулар үчүн жазылган окуу куралдары азыркы учурга ылайыкташтырылып жазылууда, бирок, жазылган окуу куралдардын ички мазмунун студенттерге толук кандуу жеткирүүнүн жолдорун, ыкмаларын издеп табуу жана аны чеберчилик менен пайдалануу педагогдордон адискөйлүктү талап кылууда. Маселен, студенттердин чыгармачылык активдүүлүгүн жогорулатууда, өз алдынча ой пикирин жыйынтыктоодо, алган билим, билгичтиктеринин тереңдигине жетишүүдө окутуунун интерактивдүү технологиясынын үч формасын колдонуу аркылуу ишке ашырууга болотургандыгын белгилейли. Аларга:

- Студенттин жеке өзү аркылуу ;
- Өнөктөшү менен;
- тайпада иш алып баруу аркылуу жетишүүгө мүмкүн.

Бул жагдайда студенттердин активдүүлүгүн жогорулатуунун бирден-бир жолу педагогикалык технологияларды окутуучунун орундуу пайдаланышы алдынкы планга чыгуусунун керектиги. Ошол эле мезгилде окутуу жараянында пайда болгон ыңгайсыздыктарды жоюунун керектиги башкача айтканда:

- жеке инсанга багытталган гумандуу билим берүү;
- интенсивдүү өнүктүрүп окутуу;
- проблемалуу окутуу сыяктуу технологиялар аркылуу ишке ашырылып, окутуучу канткенде студенттерге өтө зарыл жана кызыктуу окутууну кантип уюштурушу мүмкүн?—деген суроону талкуулаганда педагогикада:
- жоопкерчиликтүүлүккө тарбиялоо;
- мотивдештирилген окутууну, өнүктүрүү;

- студенттердин мүмкүнчүлүгүнө карата материалдарды тандап, адаптациялоо аркылуу ишке ашырууга боло тургандыгы белгиленет.

Чындыгында, бүгүнкү заманбап билим берүүдө окутуучу менен студенттин, студент менен студенттин ортосундагы өз ара байланышынын жаңы формаларын колдонуу аркылуу бул маселени жүзөгө ашырууга боло тургандыгы илимий–теориялык эмгектерде байма-бай белгиленүүдө. Бирок канткен менен азыркы мезгилдерде даде ЖОЖдордун окутуучуларын, методистерди кантип окутуу керек, кандайча билим берүү керек жана кандай ыкма–жолдор менен деген суроо тажрыйбалуу педагогдорду ойлондуруп актуалдуу бойдон калууда. Анткени, окутуу процессинин өзөгү методикалык инновация окутуунун интерактивдүү методдору менен байланышкандыгы өзүнөн өзү белгилүү.

Ал эми интерактивдүү окутуу – студенттин окууга болгон кызыгуусун арттырууга жана берилген материалды тез өздөштүрүүсүнө, алган билимдеринин сапаттуулугуна жана алардын кээ бир өөрчүбөй калган жөндөмдүүлүктөрүнүн өсүшүнө алып келгендиги менен салттуу окутуудан өзгөчөлөнгөн өз ара пикирлешүүгө, өз ара кызматташууга негизделген окуу процесси деп белгилесек да болот.

Себеби өз ара пикирлешүү, өз ара студенттердин бири-бири менен кызматташта болуусу окуу процессиндеги татаал процесстерден болуп, ал бири-бири менен диалог түзүүгө, жалпы стратегияны тандоого, кабыл алууга, бир пикирге келип, жыйынтык чыгарууга алып келгендиктен, окумуштуулар пикирлешүүнүн салттуу үч түрүн белгилешип жүрүшөт:

- маалымат алмашуучулук;
- интерактивдүүлүк;
- адекваттуу кабылуу жана бири-бирин түшүнүү жана түшүндүрүү сыяктуу түрлөрү окуу процессинде ишке ашканда гана өтүлгөн сабак студенттерге жугумдуу ошол эле мезгилде эффективдүү болот. Айрым учурда пикирлешүү вербалдуу жана вербалдуу эмес болушу мүмкүн. Окуу процессиндеги пикирлешүүнүн натыйжалуулугу кабыл алуунун тереңдиги, эске тутуунун өсүүсү, личностун интеллектуалдуу жана эмоционалдуу сапаттарынын интенсивдештирүүсү жана көңүл бөлүүнүн туруктуулугу жана аны туура пайдалануу; кабыл алуудагы байкоочулук; өзүнүн достору менен болгон иш аракеттеринин анализдөө жөндөмдүүлүгү, анын максатын, мотивин көрө билүүсү; элестетүүсү жогорулагандыгынын байкалгандыгында.

Индивидуалдык форма окутуучу менен студенттин ортосундагы түзүлгөн окуу процесси катары окутуунун тайпалык (группалык) татаал формасы аркылуу ишке ашкандыктан, бул учурда окутуу процессинде бир гана окутуучу менен студенттин ортосундагы жемиштүү иш аракет түзбөстөн, студент менен студенттин ортосунда интерактивдүү окутуу процесси менен коштолуп, группалык иш аракетте эффективдүү жана толук кандуу тажрыйбаланат. Бул жагдай, окутуу процессинин коллективдүү формасында студенттин берилип жаткан материалды терең өздөштүрүүсүнө жана коюлган жалпы максаттын маанилүү чечилишине өбөлгө түзөт.

Ал эми окутуунун группалык формасы бир эле учурда негизги үч маселени чечет:

- окуу процессине тиешелүү болгон таанып билүүлөрүн тактайт;
- группада жана андан тышкары учурда пикирлешүү ык машыгууларды, коммуникативдүү–өнүктүрүүчүлүктү пайда кылат;
- коомчулукта зарыл болгон адекваттык социалдашуудагы атуулдук сапаттарды тарбиялоочу социалдык багыт берет.

Анткени, интерактивдүү окутуу – бул таанып билүү иш аракетин активдүү уюштуруу формасы болгондуктан, коюлган максатты студенттерге алдын ала прогноздоп так жеткирет. Ошол эле учурда коюлуучу максаттардын бири катары студенттерге жана алардын билим алуусуна жагымдуу шарттарды түзүп берүү менен ийгиликтерге жетишине өбөлгө болот.

Окутуу процессин уюштуруудагы интерактивдүү окутуунун дагы бир негизги маанимаңызы студенттерди окуу процессине толук аралаштыргандыгы жана өздөрүнүн ой пикирлерин тартынбай айтып түшүшүндүрүп берүүсүнө жетиштиргендиги, окуу материалды өздөштүрүү учурунда эркин баарлашууга, идеяларын тартынбай айтууга өбөлгө түзгөндүгү, бир учурда бир нече маселелерди чечкендиги б.а.:

- коммуникативдүү ык, машыгууларды өнүктүрөт жана студенттердин эмоционалдык байланыштарын жөнгө салат;
- студенттердин бирдиктүү иш аракетин жөнгө салуудагы маалыматты камтыган маселелерди иретке салат;
- окутуудагы жалпы ык жана машыгууларды өнүктүрөт (анализдөө, синтездөө, максаттардын коюлушу ж.у.с.);
- командада иштөөгө, жолдошторунун ой пикирлерин угуу менен тарбиялоо маселеси камсыздалат.
- студенттердин эске тутумунун калыбына келишине, көңүлсүздүктү жоюуга, көңүл бурууну жакшыртууга, биринчи бир иш

аракеттин экинчи бир иш аракетке өтүүсүнө (“Алга кадам таштап” программасындагы “Активдүүлүк борборлордогу иш аракеттер”) өбөлгө болгондугу менен айырмаланат. Ал усулдарга: Жуп-жуп менен иштөө; үчтүк алмашуу; Карусель; тайпаларда иштөө; Аквариум; Кемтик сүйлөм; Мээге таасир этүү; Ролдошкон оюн; Дискуссия; Дебаттар; Чечимдердин дарагы; Позициянды сакта ж.у.с. кирет

- Өзгөчө белгилүү болгон методдор: тегерек туруу, аквариум, мээге чабуул, дебат ж.б. атоого болот.

Студенттердин чыгармачылык активдүүлүгүн жогорулатууда жогоруда көрсөтүлгөн интерактивдүү окутуунун формасы жана методдору орундуу пайдаланылатургандыгы Т.

Султанбаев, М. Мусакановалардын 2014-жылы жарык көргөн “Интерактивдүү дидактикалык оюндар” деген китебинде баса белгиленген. Маселен, группа менен иштөө формасында “тегерек туруу” технологиясын үч этапта жүргүзүүнү практикалык сабактарда пайдаланса жакшы жыйынтык берет. Маселен:

Биринчи этапта окутуучу менен студенттер отургучтарга тегерек болуп отурушуп белгилүү бир проблеманы коюшат.

Экинчи этапта ар бир окуучу белгилүү убакытта (5-10 минутта) коюлган проблеманы дептерчесине жазып алып, аны чечүүнүн жолдорун карайт.

Үчүнчү этапта ар бир окуучу өзүнүн чечимдерин окуп беришет жана кайсы пикирлер туура болсо жалпы чечимдердин тизмесине кошуп доскага жазышат.

Бул метод тез аранын ичинде бир чечимге келип, андан тыянак чыгарууга мүмкүн болгон мезгилде пайдаланса болот, б. а. мыйзамдардын проектисин түзүүдө же инструкцияны даярдоодо, локалдык укуктук-нормативдүү актыларды даярдоодо пайдаланса жемиштүү.

Интерактивдүү окутууда төмөндөгүдөй эрежелердин сакталышы абзел:

Жүргүзүлүп жаткан иш аракетке ар бир студенттин активдүү катышуусу;

Ар бир студенттин психологиялык жактан даярдыгы;

Интерактивдүү окутууда студенттердин саны 30дан ашпоосунун зарылдыгы, анткени ар бир студент өзүнүн пикирин айтканга жана калгандары менен бир чечимге келүүсүнө убакытты туура пайдаланылышына үлгүрүшү керек:

Студенттердин чыгармачыл иштөөсүнө, кичи группалар менен пикир алмашып туруусуна карата окутуу кааналарын даярдоонун керектиги;

Коюлуп жаткан проблеманын регламенти, аны чечүүдөгү иш процессин такталышы жана аныниретсиз болушуна жол бербөөнүн керектиги. Мисалы студент жооп берип жатканда анын оюн бөлбөө, ордунда олтуруп сүйлөбөө жана бири-бирин сыйлоо.

Тайпаны майда группаларга бөлүү өздөрү каалаган студенттерге карата жүргүзүп кийинчерээк кокусунан бөлүштүрүүгө болот.

Группалык иш аракетте окутуучу төмөнкү функцияны аткаруусу керек:

Группадагы иш аракетти көзөмөлдөйт;

Суроолорго жооп берет;

Жумуштун иреттүүлүгүн сактайт, талаш-тартыштарды жөнгө салат;

Эгерде белгилүү бир группада маселени чече албай кыйналышса багыт берет.

Окутуунун группалык формасы бир гана жаңы маалыматтарды алуудагы ык машыгууларга ээ болбостон сабакты жалпылоодо да мааниге ээ. Жаңы жана өтүлгөн темага кайрадан анализ жүргүзгөнгө, тактаганга, системалуулукка, жыйынтык чыгарууга өбөлгө багыт берет.

Иш тажрыйбаларды жыйынтыктаганда окутуунун группалык формасы коллективдин кызыкчылыгына карата багытталып, студенттер төмөндөгү мүмкүнчүлүктөргө ээ болот, башкача айтканда күтүлүүчү натыйжа катары төмөнкүлөрдү эсептесек болот:

- Личностун рефлексиясынын (ой жүгүртүүсүнүн, өзүнүн тажрыйбасындагы иш аракетке анализ жүргүзүүгө шыктыгына) өнүгүшүнө;
- Иш аракетке сүнгүп киришүүгө;
- Окууда активдүү позицияда болууга;
- Өз ара мамилешүүнүн өнүгүшүнө;

- Студенттер өз ара иш аракетте эрежени жана адептүүлүк нормаларын сакталуусуна;
- Таанып билүү активдүүлүктөрүнүн күчөшүнө;
- Коллективдүүлүккө;
- Аң сезимдүүлүккө;
- Жалпы кызыкчылык аркылуу маанилүү маселелерди бирдикте чечүүгө;
- Коюлган проблемаларды анализдөөгө анализ жүргүзүп группа менен бирдикте иштөөгө жетише алышат.

Окутуучу билим берүү процессин уюштурууда салттуу эмес мамиле кылууга, студенттердин ортосундагы мамилени бир гана окутуучурунда эмес ар кандай ситуацияда да жолго коюу мүмкүнчүлүгүнө ээ боло алат.

Адабияттар:

1. Ушаков Д. Н. Толковый словарь – М, 1987
2. Лаптева И. Д. К вопросу о педагогической компетентности /И.Д. Лаптева// Педагогическое образование и наука – 2007. №4 с 35-38.
3. Султанбаев Т., Мусаканова М. Интерактивдик дидактикалык оюндар – Ош, 2014, - 74 бет